

med dens mangeartede Sammensætning og spredte Vækst, dens Rigdom paa Vand og Græs og aabne Sletter. Derimod vilde man gerne fra saa kyndig Side have noget mere at vide om Agerlandets landskabelige Udseende før Dyrkningsfællesskabets Ophevelse. Som et vigtigt Karaktertræk ved gamle Dages Kulturlandskab fremhæves Mangelen paa skarpe Grænser mellem de forskellige Elementer — Mark og Skov, Eng og Græsgang. Paa Marker og Enge voksede Trægrupper eller enkeltstaaende Træer, i Skoven var der dyrkede Pletter. Det er et Landskab, som vi finder det i det 17. og 18. Aarhundredes Malerkunst, og som det endnu er bevaret i England. At det ogsaa har været fremherskende i vort Land, kan sluttes af C. Weismanns Bog. — Overhovedet viser mange spredte Efterretninger, at Udviklingen, som jo ogsaa venteligt er, har været analog Nord og Syd for Kongeaen. Men det vilde være i høj Grad ønskeligt, om Emnet kunde faa en lige saa omfattende, klar og levende Behandling for Kongerigets Vedkommende som den, der er givet det slesvigske Kulturlandskab i dette Værk.

Johanne Skovgaard.

Knud Fabricius: Das antike Syrakus. Eine historisch-archäologische Untersuchung. 48. Beiheft til Klio. Leipzig 1932.

Professor Fabricius har i dette lille Skrift taget de gængse Forestillinger om det antike Syrakus' Topografi op til kritisk Prøvelse. De viser sig i høj Grad at have det behov. Syrakus skulde i sin Blomstringstid have været en Storstad af gigantiske Dimensioner, omfattende ikke blot den lille Ø Ortygia (Nasos), hvor de græske Kolonister først slog sig ned, og det flade Kystland paa den anden Side af den »lille Havn«, men ogsaa det fra Thukydid velkendte 14—1500 ha store Kalkstensplateau Epipolai Nord derfor — det Hele omsluttet af en 27 km lang Bymur; det være til Sammenligning anført, at Alexandrias Bymur var ca. 18 km og den aurelianske Mur om Rom ca. 20 km, medens Byer som Efesos og Milet nøjedes med Mure paa ca. 11 og 8 km' Længde. Professor Fabricius henviser med uomtvistelig Ret denne antike Kæmpestad til Fablernes Verden. For sin Hovedthesis, at Epipolai i Oldtiden som i vore Dage har været praktisk talt ubebygget, og at den antike By alene bredte sig over det flade Land Syd for dette Højdedrag, fører han et flersidigt Bevis, der neppe kan anfægtes. Udgangspunktet er det bedst mulige: den personlige Iagttagelse paa Stedet selv, det umiddelbare Indtryk af, at denne for Størstedelen ganske øde Terrasse, hvor Klippegrunden oftest

træder nogen frem i Overfladen, umuligt kan have baaret en antik Storstad. En omhyggelig Mønstring af Resultaterne af den arkæologiske Forskning, der netop omkring Syrakus, takket være Orsis utrættelige Initiativ, har været drevet med overordentlig Energi, bekræfter ganske dette Indtryk. Der findes paa Epipolai ingen Bygningsrester eller Monumenter, der gores der ingen Fund, som kunde vidne om en intensiv Oldtidsbebyggelse. Af særlig Interesse er Paavisningen af, at den saakaldte »Gelons Mur«, som allerede Orsi for nogle Aar siden (Notizie 1925, 314) har givet Prædikatet »legendario«, er et Fantasiprodukt af Cavallari. Med Rette lægger Fabricius megen Vægt paa Beliggenheden af de antike Gravpladser, der alle findes paa det flade Land langs Terrassens Sydrand. Efter den i Oldtiden faste Praxis at begrave de Døde udenfor Byomraadet markerer de uden Tvivl Bygrænsen og de Forskydninger, den har undergaaet i Tidens Løb. En Analyse af de Efterretninger om Syrakus' Topografi, der foreligger i Literaturen, navnlig i Thukydid's Skildring af Athens ulykkelige siciliske Felttog i 415/3 og i Beretningerne om Romernes Erobring af Byen i 212, godtgør endelig, at intet Træk heri nødvendiggør Antagelsen af egentlige Bykvarterer paa Epipolai, men at tværtimod det ændrede Billede af Byens Udstrækning paa adskillige Punkter betyder en afgjort Vinding for Forstaaelsen af Teksterne. Sluttelig afrundes Bevisførelsen ved en morsom Udredning af, hvorledes de fejlagtige Forestillinger er opstaaede: lokalpatriotiske Skribenter har under Renaissancen til deres Hjemstavns Forherligelse indført dem i den lærde Literatur, og Forskningen har siden haft svært ved at frigøre sig fra dem. Ogsaa Fabricius' Stedfæstelse af de forskellige i Overleveringen omtalte Forstæder, der efterhaanden opstod paa Landet Nord for den lille og den store Havn (Achradina, Tyche, Temenites, Neapolis), og som aabenbart har haft Karakter af selvstændige Kommuner (Diodor betegner Syrakus som Tetrapolis), synes velbegrundet og turde i det væsentlige være rigtig, selvom en og anden Enkelt-hed i saa Henseende vel endnu kan blive Genstand for Diskussion.

Alt i alt en grundig og nyttig Undersøgelse, som der er Grund til at være taknemmelig for. De hidtidige Begreber om det gamle Syrakus har vel nok gennemgaaende været noget mindre absurde, end det kunde synes efter den ovenfor i Tilslutning til Fabricius' givne Karakteristik af dem; sædvanlig har man dog forestillet sig Størstedelen af Epipolai ubebygget. Og det har heller ikke ganske manglet paa Tillob til en lignende kritisk Betragtning af de gængse Forestillinger (se især Beloch, Griech. Geschichte II, 2, 302 ff.). Men en gennemført og systematisk Revision af hele

Spørgsmaalet var paakrævet og er først givet i den foreliggende Monografi. Skade, at den er fremkommet for sent til at øve Indflydelse paa Artiklen Syrakusai i Pauly-Wissowas Real-Encyclopädie (2. Række, Bind IV, 2, udkommet i 1932), der reproducerer det traditionelle Vrangbillede og uden Tvivl vil bidrage til at holde det i Live endnu en rum Tid.

Endnu nogle Randnoter. For Antagelsen af en »proto-græsk« Indvandring til Sicilien forud for den historisk kendte Kolonisation (S. 6) er der ingensomhelst Hjemmel, hverken i den skriftlige eller i den arkæologiske Overlevering. Afgørende taler derimod, at der intetsteds paa Øen er fundet græske Grave, der er ældre end de ældste Grave ved Syrakus. De faa sen-geometriske Vaser, der er fremdragne i sikuliske Grave, kan kun vidne om begyndende Handelsforbindelser. De smaa navnløse græske Bopættelser, som er paavist hist og her i det Indre af Øen, er ikke samtidige med, men betydeligt yngre end de ældste Kolonier ved Kysten. Det gælder ogsaa Byen paa Monte Casale, som efter Fundene (Bulletino di paleon. Ital. 1928, 75; Arch. Anzeiger 1929, 142) tidligst er opstaaet i Slutningen af 7. Aarhundrede. — Det gaar neppe an, saaledes som Fabricius S. 17, Anm. 2 i Tilslutning til Ed. Schwartz gerne vil det, at rette ved den hos Thukydid overleverede Efterretning om, at Syrakusanerne i Vinteren 415/4 anlagde et Fort ved Megara (Thuk. VI, 75, 1), siden Thukydid lidt senere (VI, 94, 2) beretter, at Athenienserne i Foraaret 414 gjorde Landgang ved Megara og angreb et Befæstningsværk, som Syrakusanerne havde der; det maa dog vel være netop det i Kap. 75 omtalte Fort. — S. 21 anføres af Diodors Beretning om Opstanden mod Thrasybulos i 466 en Bemærkning, i hvilken man sædvanlig har fundet Hjemmel for Antagelsen af, at Forstaden Tyche har eksisteret allerede paa denne Tid (Diodor XI, 68, ikke 67). Fabricius konstaterer rigtigt, at Navnet Tyche her skyldes en Konjektur, men han accepterer aabenbart denne, siden han i det Følgende benytter visse topografiske Angivelser i den omtalte Beretning hos Diodor til Bestemmelse af Tyches Beliggenhed. Det gaar neppe saa let. Haandskrifterne (ikke »die Handschrift«) har paa det citerede Sted ikke, som F. angiver, »Ityche« men derimod »Ityke«, med Kappa i Stedet for Chi. Vore Diodor-Udgaver skriver enten *Tύχη*, hvad der er et meningsløst Kompromis, eller *Tύχη*, hvad der i sig selv er en overmaade betænkelig Rettelse; det er ikke let at se, hvorledes det letforstaaelige Tyche skulde kunne blive til Ityke. Men endnu mere betænkelig bliver denne Konjektur, naar man tager i Betragtning, at *Ἰτύκη* er et rigtigt Navn, den normale græske Form

for lat. Utīca. Og rent galt bliver det, naar man yderligere bemærker, hvad der i denne Sammenhæng hidtil synes overset, at dette Navn tilmed er overleveret som et sicilisk Bynavn (Schol. in Luciani Lexiph. 3, ed. Rabe S. 193: *ἔστι δὲ ἡ Ἰτύκη πόλις Σικελίας*). Fønikiske Navne forekommer jo ogsaa ellers ret hyppigt paa Sicilien og mangler heller ikke i den nærmeste Omegn af Syrakus, jfr. f. Ex. Thapsos¹. At vi aldrig ellers hører om en Forstad til Syrakus med Navnet Ityke kan, saa faa og tilfældige, som de skriftlige Efterretninger om Byens Topografi i det Hele er, under disse Forhold naturligvis ikke berettige til ved en voldelig Rettelse af en i sig selv uangribelig Overlevering at lade denne Oplysning forsvinde i Mørket. Vil man trods alt, ud fra almindelige Overvejelser, tro, at det Ityke, som Diodor omtaler i Anledning af Begivenhederne i 466, faktisk har været identisk med Forstaden Tyche, som ikke nævnes i vore Kilder før i Forbindelse med den romerske Erobring af Syrakus i 212, er der neppe anden Udvej end den at antage, at det oprindelige Navn Ityke ved en folkeetymologisk Omdannelse senere var blevet til Tyche (saaledes Odermann, *Der Festungskrieg vor Syrakus*, 22); men det er ikke nogen helt rar Hypothese at gribe til; snarere har vel Cicero (in *Verrem* IV, 119) Ret i, at Tyche har sit Navn af et Fortuna-Tempel, som Temenites af en anden Helligdom. Det sandsynligste er dog vist, at Navneligheden mellem Ityke og Tyche er tilfældig, og at Ityke er et gammelt Navn (muligvis et Minde om en oprindelig fønikisk Bosættelse), der maaske senere er gaaet af Brug. Det anvendes hos Diodor (XI, 68, 3) aabenbart synonymt med »den øvrige Del af Byen« til Forskel fra Ortygia og Achradina og synes altsaa at betegne Byomraadets Yderzone som Helhed. Men i hvert Fald, saaledes som Overleveringsforholdene er, tør de topografiske Angivelser, der indeholdes i denne Beretning, ikke uden videre tages til Indtægt for Tyche.

Afhandlingen er ledsaget af et betydeligt Antal gode og for Størstedelen velegnede Illustrationer. Nogle af dem virker dog noget overraskende. Det er ikke let at se, hvilket Formaal det nettede lille Køretøj Fig. 19 tjener i denne Sammenhæng; Henvisningen dertil S. 7 gør en ikke klogere. Forbavsende er ogsaa Fig. 31 som Illustration til Gylippos' Erobring af Labdalon, og

¹ Disse samme Grunde taler naturligvis lige saa meget mod Belochs Forslag (*Griech. Gesch.* II, 2, 304) at rette Ityke til Syke, en hos Thukydid (VI, 98, 2) omtalt Lokalitet, aabenbart paa Epipolai, et Forslag, der ogsaa saglig set er uheldigt, da Syke tydeligt nok ikke er en Forstad til Syrakus, saaledes som Ityke efter Diodor er det.

saa meget mindre paa sin Plads, som Relieffet sikkert ikke er fra 5. Aarhundrede, men betydeligt yngre. Lige saa gaadefuld er Sammenhængen mellem Votivrelieffet Fig. 33 og Stridighederne ved Dionysios' Død.

K. Friis Johansen.

Eli F. Heckscher: Merkantilismen. Ett led i den ekonomiska politikens historia. I—II. Stockholm 1931.

Merkantilismens Statsmænd og Forfattere har haft den Vanskabne, at deres Værk og Idéer gik over til Eftertiden i anderledes orienterede Arvtageres og Kritikers Opfattelse og Fremstilling. Navnlige Adam Smiths Systematisering i IV. Bog af »Wealth of Nations«¹ blev bestemmende for de næste Slægtleds Forstaaelse af tidligere Aarhundreders økonomiske Politik og viste sig overraskende sent-døende. Endnu før en Menneskealder siden eller mindre doceredes det ved Københavns Universitet baade af Historikere og Nationaløkonomer som Merkantilismens »centrale Tanker«, at »det Land, der sad inde med de fleste Penge« »i Kraft deraf var det rigeste«², at »et Folks Rigdom maales ved den i Landet tilstedeværende og der cirkulerende Pengemængde«³. Men allerede Aartier forinden var en rigtigere Erkendelse slaaet igennem anden Steds med den historiske Skole i Nationaløkonomien⁴. Man saa nu Merkantilismen i dens egen Tidsalders Sammenhæng og dens virkelige Maal ikke som Pengesamling eller Handelsbalancens Aktivering, men som Statsdannelse og Samfundets Omformning gennem Overgang fra lokale til nationale Erhvervsformer. Skarpest er denne Merkantilismen iboende Magttanke maaske i selve Samtiden bleven udtrykt af Bacon, hvor han skriver⁵ (Udhævelserne er mine): The King also (having care to make his realm potent as well by sea as by land), for the better

¹ On the Principle of the commercial, or mercantile System.

² J. A. Fridericia: Det syttende og attende Aarhundrede. (1910—11) S. 125.

³ William Scharling: Handels- og Toldpolitik 172.

⁴ Prof. Heckscher anfører med Rette (I 10) Schmollers Artikel fra 1884 (optrykt i »Umriss u. Untersuchungen z. Verfassungs-, Verwaltungs- u. Wirtschaftsgeschichte«, 1898) som banebrydende; imidlertid kan der være Grund til at minde om, at Wagner (i Grundlegung der politischen Oekonomie, 1892, S. 241¹) gør gældende, at han allerede 1868 i »Staatswörterbuch« (Artikel: Zölle, XI 343—46) har hævdet en lignende Opfattelse, og Roscher har ogsaa tidligere set det urigtige i at tale om Merkantilismen som System.

⁵ The Historie of the Raigne of King Henry the Seventh (1622). The Works of Francis Bacon, VI B. (1858) S. 95—96.